

УДК 378.637.016:78

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІОГЕНЕЗИ ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Алла Козир

доктор педагогічних наук, професор
Інститут мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна
kozyr7@ukr.net

Елеонора Кучменко

доктор історичних наук, професор
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України
м. Київ, Україна

Анотація. У статті розглядається історіографія професійного становлення викладача музичного мистецтва, аналізуються теоретико-методичні основи професійного розвитку викладача в системі безперервної освіти. Розвиток особистості в усіх сферах життєдіяльності розглянутий через призму соціогуманітарного знання, зокрема його філософської, психологічної, професійно-педагогічної та мистецької галузей. Відповідно до сучасних світоглядних пріоритетів професійний розвиток викладача музичного мистецтва вищої педагогічної школи зорієнтований на переосмислення традиційних цінностей педагогіки і музики, а також способів їхньої трансформації в освітню практику як мистецтва людинотворення, засобу самовіднайдення особистістю найтонших духовних джерел самості, краси і чуттєвості світосприймання.

Ключові слова: історіографія; педагогіка; професійний розвиток; професійна музично-педагогічна якість; безперервна педагогічна освіта.

ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ОБЗОР ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРОФЕСИОГЕНЕЗЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Алла Козырь

доктор педагогических наук, профессор
Институт искусств НПУ имени М.П. Драгоманова,
г. Киев, Украина
kozyr7@ukr.net

Элеонора Кучменко

доктор исторических наук, профессор
Институт подготовки кадров Государственной службы занятости Украины
г. Киев, Украина

Аннотация. В статье рассматривается историография профессионального становления преподавателя музыкального искусства, анализируются теоретико-методические основы профессионального развития преподавателя в системе непрерывного образования. Развитие личности во всех сферах жизнедеятельности

рассмотрен через призму социогуманитарного знания, в частности его философской, психологической, профессионально-педагогической и художественной отраслей. Согласно современным мировоззренческим ценностям профессиональное развитие преподавателя музыкального искусства высшей педагогической школы ориентировано на переосмысление традиционных ценностей педагогики и музыки, а также способов их трансформации в образовательную практику как искусства человекотворчества, средства самостоятельного нахождения личностью тончайших духовных источников самовоспитания, красоты и чувственности мировосприятия.

Ключевые слова: историография; педагогика; профессиональное развитие; профессиональное музыкально-педагогическое качество; непрерывное педагогическое образование.

HISTORIOGRAPHICAL REVIEW OF THE PEDAGOGICAL MUSIC ART TEACHERS' PROFESIONAL GENESIS

Alla Kozyr

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Art Institute of National Pedagogical Dragomanov University
Kyiv, Ukraine
kozyr7@ukr.net

Eleonora Kuchmenko

Doctor of Historical Sciences, Professor
Staff Training Institute of the State Employment Service of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Abstract. The article deals with the historiography of becoming a professional music teacher. The theoretical and methodological foundations of professional music teacher in the system of continuous education are examined. Personality development in all spheres of life is seen through the prism of socio-humanitarian knowledge, including its philosophical, psychological, vocational and educational and artistic fields. According to modern philosophical priorities the professional arts music teacher development of higher school is focused on rethinking traditional values of pedagogy and music, as well as ways of their transformation into educational practice as art of creative man, means of an independent person finding the finest sources of spiritual self-education, beauty and sensuality of worldview.

It is noted that in the national artistic field the origins of the idea of professional individuality development are determined by historical traditions of functioning musical teaching profession, formed due to the peculiarities of civilization processes based on geographic, ethnic, ideological, economic and other factors that is led to the domination of qualifying fragmentation, ideological orientation, target completion of musician-teacher professionalization and it is actualized demand on fundamentalization of theoretical and methodological foundations of the problem of coherent professional development of the music teacher in modern national system of continuous pedagogical education.

Key words: historiography; education; professional development; professional music and teaching quality; continuous pedagogical education.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку суспільства активізувалися процеси самовиявлення індивіда, його експансії в культуру, що зумовило глобальну педагогічну потребу вдосконалення гуманістичних засобів гармонізації відносин особистості зі світовим і собою. На цивілізаційні виклики світова спільнота відповіла низкою науково-педагогічних проектів, зафіксованих у документах Міжнародної організації праці, Ради Європи, Болонського процесу і спрямованих на втілення парадигми «освіта крізь життя». У доповіді ЮНЕСКО «Моніторинг освіти для всіх» (2008 р.) пріоритетною кадровою політикою проголошено було забезпечення єдиних умов для успішного професійного зростання педагогів, оскільки за прогнозами соціологів людству знадобиться понад 18 мільйонів представників педагогічної професії. В Україні означену мету й концепти відображено в державних програмних документах – «Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті» (2002 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2002 р.), «Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський простір» (2004 р.), «Концепції післядипломної освіти України» (2005 р.), «Концепції трансформації вищої освіти в Україні на початку XXI століття» (2007 р.), проекті «Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 р.» (2012 р.), Законі України «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.) та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток особистості в усіх сферах життєдіяльності є тим глобальним питанням, яке пронизує всю історію соціогуманітарного знання, зокрема його філософської, психологічної, професійно-педагогічної та мистецької галузей. Сучасний стан вивчення проблеми організації різних векторів професійного розвитку особистості викристалізовується в змісті таких наукових напрямів, як акмеологія, андрагогіка, дидактика, педевтологія, професіографія, психологія праці, соціологія, філософія освіти та ін. Цей процес зафіксований у наукових працях А. Алексюка, В. Андрущенко, В. Бондаря, Н. Гузій, А. Деркача, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Сегеди, С. Сисоєвої та ін. Вітчизняна наукова думка постійно демонструє дослідницький інтерес до музично-педагогічних проблем розвитку особистості на різних етапах і напрямках професіоналізації. Питання підготовки фахівців до професійної діяльності у сфері мистецтва, багаторівневої професійної підготовки майбутніх музикантів-педагогів, їхнього професійного становлення,

формування духовної та професійної культури, професійної майстерності, виконавської надійності досліджуються в працях Є. Барбіної, Б. Бриліна, О. Єременко, Л. Куненко, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалки, Т. Танько, О. Хижної, В. Шульгіної, О. Щолокової, Д. Юника та ін.

Проте, слід зазначити, що дослідження, які проводяться, потребують свого подальшого розвитку щодо музично-педагогічної теорії в контексті професійного розвитку викладача музичного мистецтва вищої педагогічної школи відповідно до сучасних світоглядних пріоритетів, які орієнтують на переосмислення традиційних цінностей педагогіки і музики, а також способів їхньої трансформації в освітню практику як мистецтва людинотворення, засобу самовіднайдення людиною найтонших духовних джерел самості, краси і чуттєвості світосприймання [1, с. 99]. З огляду на потребу сучасної науки у фундаменталізації досліджень, лишаються невизначеними методологічні та теоретично-методичні засади професійного розвитку викладача музичного мистецтва в системі безперервної педагогічної освіти, що вможливають категоріальне наповнення цього феномена цивілізаційними смислами й культуровідповідним змістом. Також, потребують свого подальшого обґрунтування концепції й визначення формально-процесуальної моделі професійного розвитку викладача музичного мистецтва як людино- і культуротворчого феномена; розробка педагогічного забезпечення професійного зростання особистості в професійній діяльності.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в історіографічному огляді теоретико-методичного обґрунтування засад професійного розвитку викладача музичного мистецтва в умовах безперервної педагогічної освіти. З цієї позиції доцільно проаналізувати історіографію концептуальної моделі змісту професійного розвитку викладача музичного мистецтва; здійснити історіографічний аналіз стану інституціоналізації його професійного розвитку та виявити системний потенціал у практичному розв'язанні поставленої проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідною ідеєю дослідження є положення про те, що професійний розвиток викладача музичного мистецтва відбувається за принципом реінтеграції наукової, педагогічної, методичної, художньо-виконавської кваліфікацій як континууму оновлення його особистісно-професійної цілісності, що регулюється музично-педагогічною якістю професійної реальності та її

суб'єктів, визначається функціями професійного зростання і сформованістю індивідуально-професійного ресурсу, забезпечується системною організацією безперервної педагогічної освіти. Окреслену концептуальну ідею професійного розвитку викладача музичного мистецтва в системі педагогічної освіти утворюють концепти, що визначають теоретичні й методичні засади нашого дослідження, а саме: історико-методологічний, науково-теоретичний, організаційно-методичний та рефлексивний концепт.

Історико-методологічний концепт полягає в цілісному вивченні соціокультурного процесу професійного розвитку викладача музичного мистецтва, яке базується на врахуванні історіогенези наукового осмислення явища розвитку людини в соціогуманітарному знанні, традиціях розвитку особистості засобами музично-педагогічної професії та на наукових підвалинах постнекласичної парадигми. Осмислення історичної динаміки наукового оформлення соціокультурного явища розвитку у філософську категорію вказує на постійний інтерес людства до феномену руху, змін у часі й просторі та дає змогу виокремити філо-, онто-, актуалгенез як основні наукові напрями її опрацювання в соціогуманітарному знанні. Вивчення становлення категорії розвитку як родової щодо досліджуваного поняття професійного розвитку викладача музичного мистецтва уможливило виокремлення серед численних концептуальних філософських ідей такі, що відбивають культурні смисли її розуміння в історично сформованих і науково обґрунтованих моделях: космологічній, теологічній, раціоналістичній, трансцендентальній, ідеалістичній, діалектично-матеріалістичній, феноменологічній, екзистенційній, антропоцентрованій, холістській, творчо-еволюційній, синергетичній, комплексно-еволюційній тощо. Евристично потужними для виявлення сутності професійного розвитку особистості визначено постмодерністські філософські концепції коеволюції (Е. Янч, В. Лекторський), емерджентного матеріалізму (Л. Морган, А. Бергсон), синергетики (І. Пригожин, Г. Хакен), біофілософії (теорії віталізму – А. Шаталов, Ю. Олійник), пост-постмодернізму (П. Куртці), теорію адаптації особистості – «футурошок» (Е. То флер). В означених концептуальних ідеях, що найбільш повно відображають наявну категоріальну картину світу, розвиток схарактеризовано як складноорганізоване стадіально-циклічне явище зміни-збереження; як

закономірну, цілеспрямовану зміну матеріальних та ідеальних об'єктів, унаслідок якої формується їхній новий якісний стан.

Теорії розвитку людини вивчаються в усіх школах і напрямках психології: біо-психо-генеичному (З. Фрейд, А. Фрейд, Е. Ріксон та ін.), екзистенційному (Ж. Піаже, К. Юнг, Г. Олпорт, А. Маслоу та ін.), культурно-історичному (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонт'єв та ін.), системно-еволюційному (Ш. Блер, К. Роджерс, С. Рубінштейн, В. Франкл, Г. Костюк та ін.) тощо. У вітчизняній психологічній думці в цьому напрямі основний акцент робиться на історично-еволюційній сутності життєтворчої активності людини (І. Бех, В. Семиченко, В. Шатенко, Т. Титаренко, В. Ямщицький та ін.). У сучасних психологічних дослідженнях розвиток визначено як поєднання закономірних і випадкових, передбачуваних і непередбачуваних, причиново зумовлених і схоластичних чинників, що сприяють виникненню якісно нових «емерджентних» утворень і властивостей, які раніше не прогнозувались, не були зумовлені наявними причинами, що закладає педагогічний потенціал дослідження цього феномена.

Розвиток людини з позицій методологічного апарату педагогічної науки представлений фундаментальними концепціями розвитку особистості, основними з яких є природничонаукова (М. Вебер, П. Кропоткін та ін.), прагматично-раціоналістська (А. Макаренко, Дж. Дьюї та ін.), гуманістична (А. Комбе, К. Роджерс та ін.), провіденціалістська (М. Бердяєва, В. Розанов, Ф. Ніцше та ін.), трансформаційна (К. Корсак та ін.), холістська, інтеграційна (О. Вознюк, О. Дубасенюк та ін.), людиноцентрована (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.). Вітчизняні освітні моделі вибудовуються відповідно до гуманістичної парадигми, у якій акцентується на розвитку самодостатньої особистості шляхом масштабної демократизації освітніх процесів на тлі сучасних цивілізаційних явищ. Особливий практичний інтерес означена парадигма становить для музично-педагогічної реальності й потребує наукової рефлексії шляхів свого втілення, у зв'язку з чим розробка цілісної концепції професійного розвитку викладача мистецтва (ПР ВММ) і створення необхідної педагогічної системи для її забезпечення впродовж усього професійного шляху особистості набувають актуальності.

Історичні витоки становлення проблеми ПР ВММ криються в низці наявних соціально-політичних, історико-культурних обставин, зумовлених

функціонуванням суспільних імперативів культурних процесів, які відбиваються в практиці соціальних інститутів опанування музичного мистецтва. Застосування ретроспективно-аналітичного методу до вивчення витоків проблеми ПР ВММ дало змогу виділити історичні періоди й визначити у вітчизняній культурно-освітній традиції специфіку становлення й еволюції першорядних ідей розвитку особистості засобами музично-педагогічної професії в сучасному педагогічному проблему як теорії та методики музичного навчання, так і теорії і методики професійної освіти.

Із прадавніх часів і до X століття порушена проблема зароджувалася в ідеях пізнання музики як елемента цілісної науки. У період із X – до першої половини XVII ст. розв'язувалася шляхом накопичення досвіду опанування музики як Божественного феномена та організації культової музичної освіти. Із другої половини XVII ст. – до 1916 р. відбувались диференціація явища музики в різних соціокультурних системах (освітніх, культових, соціальних), еволюція освітніх форм передавання відповідного досвіду, конкретизація змісту професійної діяльності в галузі музичного мистецтва. Період 1917 – 1990 рр. у вітчизняній музично-педагогічній традиції позначився систематизацією освітніх практик наслідування різновидів музично-педагогічного досвіду, ідеологізацією змісту професійної освіти викладача музичного мистецтва. З 1991 р. й до сьогодні активізується трансляція професії музиканта-педагога в культурний простір, розширення меж його професійної діяльності, персоніфікація її норм та потреба особистості в педагогічному забезпеченні їхнього оновлення в музично-педагогічній реальності, усвідомлення суперечностей між можливостями музично-педагогічної теорії і практики для вирішення питань професійного розвитку викладача музичного мистецтва в системі безперервної педагогічної освіти [2, с. 215].

Виходячи з вищезазначеного щодо розгортання ідеї розвитку особистості засобами професії музиканта-педагога у вітчизняних традиціях її становлення, дає підстави вважати, як зазначає Н. Сегеда, і ми цю думку поділяємо, що витoki проблеми професійного розвитку викладача музичного мистецтва закладено в ідеях особистісно-професійних змін, що регулювались провідною парадигмою суспільного розвитку; у традиціях викладання музичного мистецтва як персоніфікованого передавання-збереження художньо-виконавського досвіду; у динаміці цілей і цінностей

професійного розвитку ВММ відповідно до історично сформованих гностичної, релігійної, соціальної, ідеологічної та інших функцій музичного мистецтва [2, с. 211]. Сучасні культурні смисли розвитку особистості засобами музично-педагогічної професії орієнтують на еволюціонуючи спів-буття викладача музичного мистецтва і професійної музично-педагогічної реальності, яке має забезпечуватись системою безперервної педагогічної освіти.

Слід відмітити, що методологічні основи дослідження ПР ВММ, що базується на постнеокласичній науковій парадигмі, утворені логемами підходів загально-філософського (коеволюційний, синергетичний, холістський), загально-наукового (системно-кібернетичний, культурологічний, цивілізаційний, гуманітарний), конкретно-наукового рівнів пізнання (акмеологічний, андрагогічний, практиологічний, ресурсний, феноменологічний), дають ґрунтовне уявлення про цілісні об'єктивні взаємозв'язки професійного розвитку особистості в системі безперервної педагогічної освіти (СБПО) як соціокультурного явища і складно організованого процесу. Об'єктивні зв'язки ПР ВММ розкриває сформульований зміст логем виокремлених підходів, а саме:

1. Загальнофілософського рівня – еволюція і організації системних параметрів професійного розвитку особистості зумовлена фінітною природою резервів саморозвитку й водночас компенсується зовнішньою системою більш високого рівня, що вказує на можливості керування ним. Професійний розвиток особистості і система безперервної педагогічної освіти є динамічною цілісністю. Буттєва сутність професійного розвитку особистості в системі безперервної педагогічної освіти полягає в реальному наповненні відчуттям життя всіх процесів і професійних відношень, що утворюють її життєвий світ. Професійний розвиток особистості у СБПО полягає в самоорганізації взаємозв'язків мегарівня галузі, макрорівня цілісності особистості викладача і мікрорівня професії.

2. Загальнонаукового рівня – професійний розвиток особистості детермінований культуровідповідною СБПО. Рівень професійного розвитку особистості нерозривно пов'язаний із рівнем досконалості професійної спільноти. Професійний розвиток особистості педагога-музиканта визначається людськими смислами художньо-педагогічних професій, реалізуючи культурні потреби в духовному зростанні себе й іншого. Художньо-естетична сутність професійного розвитку особистості

педагога-музиканта зумовлюється людино- і культуротворчими функціями педагогіки і музичного мистецтва, що формують культуру почуття особистості як естетичний засіб гармонізації стосунків людини із собою, соціумом, природою і мистецтвом.

3. Конкретно наукового рівня – ПР ВММ і СБПО виявляє динаміку досягнень у професійній галузі, їхню інтеграцію з освітнім, соціальним, художнім простором. ПР ВММ реалізується в межах системи «особистість – суб'єкт – індивідуальність – професійне музично-педагогічне середовище», де перші три підсистеми актуалізуються підсистемою професіонала, що вимагає континууму оновлення у СБПО. ПР ВММ має практичну успішність якщо професійна діяльність набуває музично-педагогічної якості – «аксіологічно-прагматичного» показника позитивного емоційного прийняття й об'єктивації смислу соціально-культурної місії науково-педагогічного працівника музично-педагогічної галузі. Феномен ПР ВММ об'єктивно визначається в індивідуальній стратегії самотворення засобами музично-педагогічної професії, зумовленого динамічною цілісністю потенціалу людини, особистості педагога-музиканта, професіонала, митця і музично-педагогічної реальності.

Прикладну функцію методологічного синтезу логем наукових підходів у дослідженні теоретичних і методичних засад професійного розвитку викладача музичного мистецтва в системі безперервної педагогічної освіти визначено для холістсько-емерджентного підходу, що виник на постнеокласичній науковій платформі та який концентрує ідеї холізму у філософії, психології, педагогіці (А. Адлер, С. Гессен, К. Ясперс, К. Ушинський, Б. Ананьєв, В. Семиченко та ін.) і емерджентності (А. Бергон, М. Каган, Р. Селларс, Ю. Плотинський та ін.). У результаті синтезу раціональних ідей указаних теорій утворена логема холістсько-емерджентного підходу, що вказує на його науково-теоретичні та методичні можливості в педагогічному дослідженні, зумовлені принципом реінтеграції – таким рівнем взаємодії людини зі Всесвітом, який спричиняє системні взаємооновлення, новоутворення (емерджменти) і безперервне відтворення їхньої цілісності (холізм). За його допомогою теоретичні й методичні засади ПР ВММ розкриватимуть ціліснооновлювальну сутність формувально-процесуальних зв'язків досліджуваного феномена як

детермінанти цивілізаційних, культурних і особистісних змін, що сама потребує об'єктивного і суб'єктивного коректування у СБПО.

Висновки. У висновках доцільно зазначити, що у вітчизняній мистецькій галузі витoki ідеї професіонального розвитку особистості детерміновані історичними традиціями функціонування музично-педагогічної професії, сформованими внаслідок особливостей перебігу цивілізаційних процесів залежно від географічних, етнічних, ідеологічних, економічних та інших факторів, що зумовило домінування кваліфікаційної фрагментарності, ідеологічної спрямованості, цільової завершеності професіоналізації музиканта-педагога й актуалізувало попит на фундаменталізацію теоретично-методичних засад розв'язання проблеми цілісного професійного розвитку викладача музичного мистецтва в сучасній вітчизняній системі безперервної педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії : наук.-методич. посібник / І.А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
2. Сегеда Н.А. Гуманітарні ефекти професійного зростання як «людський вимір» реінтеграції особистості викладача музичного мистецтва і професійної реальності / Н.А. Сегеда // Наукові записки : зб. наук. ст. НПУ імені М.П. Драгоманова. – К. : НПУ, 2010. – №92. – С. 208 – 216.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Ziaziun, I.A. (2000). *Pedahohika dobra: idealy i realii [Pedagogy of Goodness: Ideals and Realities]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
2. Sehed, N.A. (2010). Humanitari efekty profesiinoho zrostannia yak «liudskyi vymir» reintehratsii osobystosti vykladacha muzychnoho mystetstva i profesiinoi realnosti [The Humanitarian Effects of Professional Rising as "Human Dimension" of Reintegration of the Music Teacher Individuality and Professional Reality]. *Naukovi zapysky : zb. nauk. st. NPU imeni M.P. Dragomanova – Scientific notes: Coll. of Science Works of National Pedagogical Dragomanov University*, 92, 208 – 216 [in Ukrainian].